

ЗАСАДИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ЗОШ

У статті проаналізовано елементи дистанційного навчання школярів ЗОШ: системність, нова дидактична якість програмно-методичного забезпечення, багатофункціональність, адаптивність, новітні засоби навчання, технологічна мобільність змісту. Обґрунтовано, що дистанційне навчання у ЗОШ сприяє поширенню інформаційно-комунікаційних технологій, використанню їх новітніх засобів. Виявлено особливості опанування предметів гуманітарного циклу у ЗОШ дистанційно.

Постановка проблеми. Гнучкість й адаптивність елементів дистанційного навчання полягає в тому, що школярі мають швидку форму спілкування з учителями, іншими учнями, працюють у вільний для себе час, у зручному місці і режимі. Сучасне спілкування усе частіше стає віртуальним. Школярі активно користуються мобільними телефонами, електронною поштою, чатами і форумами задля комунікації. Важливо навчити учня за короткий час отримувати, освоювати, перетворювати і використовувати в житті величезну кількість інформації. Тому можливості, надані Інтернетом і дистанційним спілкуванням, можуть бути основою формування нової інтеркультурної освіти. Дистанційна форма спілкування допомагає і вчителю у вирішенні різних практичних завдань засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Саме інформаційно-комунікаційні технології дозволяють організувати таку взаємодію вчителів і учнів, що мотивує і стимулює на творчу, експериментальну, дистанційну навчальну діяльність. Несподівані, незаплановані зміни навчально-виховного процесу в загальноосвітніх школах (цьогорічний зимовий карантин) виявили глибоку прогалину в організації дистанційної форми навчання школярів. Тому тема дослідження є вкрай актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі використання дистанційних засобів навчання присвячено праці В. Кухаренка [1], Н. Муліної [2], О. Собаєвої [3], П. Стефаненко [4], В. Уголькова [5] та інші. Однак здебільшого ці праці націлені на розв'язання проблеми дистанційного навчання у ВНЗ. Тому невирішеною раніше частиною проблеми залишається питання впровадження елементів дистанційного навчання школярів в ЗОШ.

Мета статті – проаналізувати основні елементи дистанційного навчання школярів, що можуть бути використано при опануванні дисциплін гуманітарного циклу в ЗОШ.

Для вирішення цієї мети визначено такі завдання: проаналізувати засади дистанційного навчання і виявити особливості навчання гуманітарних дисциплін з використанням дистанційних елементів.

Застосування навчання на відстані збагатило словник термінів і привело до різночитання в трактуванні поняття "дистанційне навчання".

М. Танась аналізує термін "навчання на відстані", що найчастіше зустрічається в зарубіжних і вітчизняних публікаціях: дистанційне навчання як форма навчання (distant learning), коли основною діяльністю є діяльність того, хто навчається за допомогою Інтернет, комп'ютерів, телебачення, радіо та ін.; дистанційне навчання як викладання (distance teaching), коли головну роль виконує вчитель-тьютор; теленавчання (tele teaching) як навчання з використанням засобів телекомунікацій; опосередковане мережею навчання (teaching by network) як засіб навчання [6: 79–82].

До перелічених термінів можна додати такі: "дистанційне навчання (distance education)"; "електронне навчання (E-learning)"; "knowledge management (засоби керування знаннями)". Ми будемо дотримуватися терміну "дистанційне навчання (distance learning)". Сучасна дослідниця І. Костікова вважає, що необхідно чітко розмежовувати терміни "дистанційне навчання" як процес, безпосередньо пов'язаний із технологіями навчання, і термін "дистанційна освіта" як процес і одночасно результат. Слід пам'ятати про некоректність використання терміна "дистанційна освіта", якщо ми говоримо про результат. До того ж, згідно з сучасним вітчизняним законодавством, в країні ще не існує дистанційної освіти, а є лише деякі елементи дистанційного навчання [7]. Дистанційні технології розглядаються як "інформаційні технології навчання, що інтегрують аудіовізуальну інформацію будь-яких форм (текст, графіка, анімація й ін.), вони реалізують інтерактивний діалог користувача із системою і розмаїтість форм самостійної діяльності з обробки інформації", – наголошує дослідник дистанційного навчання В. Угольков [5: 27].

Для впровадження дистанційного навчання в Україні створена законодавча та нормативна база. Так, у 1993 р. було затверджено указ Президента "Про державну політику інформатизації України". На базі різних навчальних закладів створюються лабораторії для впровадження дистанційного навчання. З метою підключення користувачів телекомунікаційною мережею закладів освіти та науки України з координаційним "Центром Європейської інтеграції" була створена Українська науково-освітня мережа (УРАН). Активність існуючих центрів дистанційного навчання зросла після

прийняття у 2000 р. наказу Міністра освіти та науки України "Про створення Українського центру дистанційної освіти".

Для забезпечення координації та інтеграції зусиль навчальних, наукових, науково-методичних та виробничих установ, організацій, підприємств Міністерства освіти і науки України, Академії педагогічних наук України, Української академії державного управління при Президентові України, інших установ, організацій та підприємств, ефективного впровадження в освітню практику освітніх технологій та засобів навчання нового покоління стало створення навчально-наукового виробничого комплексу "Академія дистанційної освіти". До складу комплексу увійшли різні навчальні заклади. У 2002 р. Україна приєдналася до Європейської освітньої мережі – Multi-Gigabit European Academic Network, яка об'єднує понад 3 тисячі наукових, дослідницьких і навчальних закладів, а також три мільйони приватних користувачів з 31 Європейської країни, стверджує Б. Шуневич [8: 165].

З метою забезпечення системи дистанційного навчання, удосконалення структури в системі дистанційного навчання школярів шляхом розширення мереж і навчальних центрів, забезпечення контролю якості в системі дистанційного навчання за рахунок впровадження в практику експертизи навчальних курсів і технологій дистанційного навчання, розвитку дистанційної форми навчання в системі середньої освіти було прийнято постанову кабінету міністрів України "Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004 – 2006 рр."

Основами організації дистанційного навчання школярів можна вважати:

- відкритість та індивідуальний підхід у процесі організації навчання;
- закріплення за школярем персонального вчителя-тьютора, який поєднує в собі якості вчителя, консультанта й керівника і спілкується за допомогою різних інформаційно-комунікаційних засобів (чатів, форумів, Інтернет-конференцій тощо);
- створення сприятливих умов навчання кожного учня, який хоче опанувати гуманітарні предмети для оволодіння накопиченим міжнародним досвідом.

Вирішуючи проблему впровадження дистанційних елементів в ЗОШ, не можна забувати про традиційні інструменти роботи вчителя й учня: дошка, крейда, ручка, зошит. Але сьогодні ці традиційні інструменти з'являються в новій формі. Їх раціонально замінюють комп'ютерні засоби навчання, наприклад, інтерактивна SMART-дошка. Педагогічні можливості електронної дошки як засобу навчання за рядом показників набагато перевершують можливості традиційних засобів реалізації навчального процесу.

Найважливішими елементами дистанційного навчання для національної шкільної освіти можна вважати такі:

- системність як комплекс програмно-методичних засобів;
- принципово нова дидактична якість програмно-методичного забезпечення засобами мультимедіа;
- багатофункціональність;
- адаптивність як опора на наявні навчально-методичні комплекси;
- апаратні і програмні засоби навчання та інструменти роботи вчителя й учня;
- технологічна мобільність змісту (використання аудіо-, відеоматеріалів, телевізійних навчальних програм, Інтернету тощо).

Дослідниця О. Кіріленко підкреслює, що специфічними відмінностями дистанційного навчання можна вважати географічний і часовий поділ суб'єктів навчання, а центральною ланкою дистанційного навчання визначають засоби телекомунікації, що дозволяють:

- організувати діалоговий обмін між учителем і учнем;
- використовувати для доставки навчальний матеріал в електронному вигляді;
- організувати самостійне вивчення навчального матеріалу на відстані;
- демократизувати використання освітніх ресурсів, забезпечуючи доступ до них незалежно від географічного положення;
- індивідуалізувати навчання і забезпечувати досить ефективно, крім освітніх завдань, вирішення й інших, наприклад, пошук інформації, її обробку, узагальнення й аналіз, уміння орієнтуватися в незнайомій ситуації та вдосконалювання своїх знань [9].

Головним елементом у системі дистанційного навчання є його зміст і форма реалізації. Зміст – це розробка чітких і продуманих навчальних програм, підручників, посібників, системи самоперевірки, методичних розробок; щодо форми реалізації – вона ширша, ніж просте використання комп'ютерів та інших технічних засобів навчання. Хоча використання комп'ютера дозволяє зробити процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним.

Модульна структура змісту гуманітарних дисциплін найбільш органічно відповідає сучасним технологіям побудови розподілених систем обробки інформації, що є технологічною основою системи дистанційного навчання. Крім цього, модульна структура побудови навчальних курсів з

гуманітарних дисциплін в ЗОШ має бути заснована на інформаційних, процедурних і логічних елементах, пов'язаних із введенням і презентацією навчальної інформації, критеріями оцінювання й контролю.

Учитель загальноосвітньої школи зобов'язаний навчити дітей учитися, зберегти і розвинути їх пізнавальну потребу, забезпечити новітні дистанційні засоби навчання, необхідні для засвоєння шкільних предметів. Використання сучасної комп'ютерної техніки для дистанційної форми навчання достатньо виправдано, оскільки це сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу в цілому.

Сучасний учень, який опановує елементи дистанційного навчання, вже уявляє собі неосяжні можливості в плані раціоналізації подальшої навчальної діяльності та стимулювання пізнавальних інтересів, а також перспективи завтрашнього особистісного і професійного розвитку.

Задача сучасної школи, виходячи зі стандартів сьогоденного покоління, – навчити школяра вчитися самостійно, тобто знати, як добувати знання самотужки, вміти використовувати їх у нестандартній ситуації. Саме тому впровадження в навчальний процес елементів дистанційного навчання є найважливішим етапом освітнього розвитку учнів ЗОШ.

Застосування елементів дистанційного навчання залежить від мети й завдань, поставлених у середньому навчальному закладі. Це може бути доповнення додаткових традиційних засобів навчання окремими елементами дистанційного навчання, до яких також можна віднести такі організаційні форми навчання як індивідуальну, групову, змішану роботу. Способи обміну інформацією передбачають роботу пошти, факсу, стаціонарного та мобільного телефонів, радіо й телебачення, системи телекомунікацій (комп'ютерні мережі). Доставка й отримання навчальної інформації дистанційно, як правило, частково може здійснюватися або електронною поштою (текстові матеріали, CD-диски, дискети, аудіо-, відеокасети), а також за допомогою систем телекомунікацій, або, рідше, з використанням радіо й телебачення.

Розширення можливостей учителя при застосуванні дистанційного навчання підсилює мотивацію навчання учнів. Використання мультимедійних навчальних програм з гуманітарних дисциплін підвищує ефективність різномірного навчання. За допомогою дистанційної форми навчання можна брати участь у міжнародних Інтернет-проектах, проводити шкільну дослідницьку діяльність, бути активними учасниками Інтернет-олімпіад, творчих конкурсів. Така форма сприяє використанню Інтернет-ресурсів, створенню власних мультимедійних презентацій, використанню інформаційно-комунікаційних технологій у позаурочний час. Використання учнями інформаційно-комунікаційних технологій з елементами дистанційного навчання в освітньому процесі на уроці і в позаурочній діяльності в школі з'явилося завдяки поширенню в педагогічному середовищі варіативних моделей проведення уроків: перше, проведення уроку гуманітарного циклу з використанням навчальних мультимедійних курсів на CD-ROM, друге, проведення уроку з застосуванням навчальних ресурсів мережі Інтернет.

З погляду технічної реалізації елементів дистанційного навчання школярів найбільш привабливим є використання модульної системи презентації навчального матеріалу. У систему дистанційного навчання школярів мають включатися програмні компоненти, що реалізують моделювання реальних ситуацій у побутовій діяльності, комунікативні відносини, дискусії, виконання проектів тощо. Вони дозволяють ефективно контролювати діяльність школярів у застосуванні й використанні особистих творчих здібностей. Тут специфіка навчання школяра вимагає підвищення адаптивності системи дистанційного навчання, що пов'язано з необхідністю постійного якісного контролю вчителем навчання учня – від поточного до підсумкового, що впливає на процес засвоєння навчального курсу взагалі [7].

Висновки та перспективи. Наприкінці дослідження ми дійшли висновку, що дистанційне навчання має рід синонімічних термінів. Елементами дистанційного навчання школярів можна вважати системність, нову дидактичну якість програмно-методичного забезпечення, багатофункціональність, адаптивність, новітні засоби навчання, технологічну мобільність змісту. Дистанційне навчання сприяє поширенню інформаційно-комунікаційних технологій, використанню їх засобів (SMART-дошка, навчальні CD-диски, мультимедійне програмно-методичне забезпечення, використання аудіо-, відеоматеріалів, телевізійних навчальних програм, Інтернету). Нові можливості навчання у ЗОШ сприяють опануванню гуманітарними дисциплінами частково дистанційно.

Перспективи подальших досліджень дистанційного навчання ми вбачаємо в тому, що має бути вирішено першочергове завдання – вибір методів, форм, засобів використання елементів дистанційного навчання школярів: доцільно послідовно розглянути варіанти побудови елементів дистанційного навчання для різних навчальних рівнів або ступенів шкільної освіти. Це дозволить більш чітко окреслити вимоги до варіантів побудови дистанційного навчання з урахуванням доцільності, можливості й економічних чинників. Критерії, сформульовані для різних варіантів апаратного і програмного забезпечення в дистанційному навчанні, мають орієнтуватися на

використання різних видів комунікацій (наприклад, електронних) задля адаптивності й повноти використання різних елементів дистанційного навчання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навчальн. посібник для вузів / В. М. Кухаренко. – Х.: Торсінг, 2002. – 319 с.
2. Муліна Н. І. Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02/ / Київський держ. лінгвістичний ун-т. – К., 2001. – 225 с.
3. Собаєва О. В. Активізація діяльності студентів в умовах дистанційного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Сумський держ. ун-т. – Суми: СДУ, 2001. – 107 с.
4. Стефаненко П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04/ Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 37 с.
5. Угольков В. В. Компьютерные технологии как средство обучения иностранным языкам в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ . – М., 2004. – 201 с.
6. Танась М. Дистанційна освіта в дидактичній концепції / М. Танась // Вища освіта України. – 2003. – № 1. – С. 73–82.
7. Костікова І. І. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 544 с.
8. Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки / Б. І. Шуневич. – К.: Нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, 2005. – 365 с.
9. Кіріленко О. Г. Педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання: автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2008. – 21 с.

Матеріал надійшов до редакції 29.06. 2010 р.

Жуковская Д. В. Основы дистанционного обучения школьников общеобразовательных школ.

В статье проанализированы элементы дистанционного обучения школьников общеобразовательных школ: системность, новое дидактическое качество программно-методического обеспечения, многофункциональность, адаптивность, новые средства обучения, технологическая мобильность содержания. Обосновано, что дистанционное обучение в общеобразовательных школах способствует использованию ИКТ и их средств. Выявлены особенности изучения предметов гуманитарного цикла в общеобразовательных школах дистанционно.

Zhukovskaya D. V. Schoolchildren's Distance Learning Underpinnings.

The article focuses on the schoolchildren's distance learning elements: system, new didactical quality of software, multifunction, adoptions, ICT means, technological mobility of content. It is found out that distance learning at schools promotes ICT usage. It is mentioned the principles of learning humanities at schools in distance.